

Теоретико-методичні аспекти застосування кредитно-модульної системи навчання

Постановка проблеми. Однією з головних умов інтеграції України в Європейський простір вищої освіти та входження до Болонського процесу є узгодження освітянських систем країн-учасниць, приведення їх до аналогічних єдиних стандартів. Нова система організації навчального процесу має, по-перше, сприяти мобільності студентів і викладачів, спростити перехід з одного навчального закладу в інший, а по-друге — забезпечити чітке визначення обсягів виконаної студентом навчальної та наукової роботи. Запровадження цієї системи пов'язане з низкою проблем, вирішувати які потрібно негайно. Однією з них є суттєве скорочення аудиторного навантаження та збільшення часу самостійної підготовки, яке може бути здійснено, в основному, за рахунок теоретичної частини дисципліни — лекцій.

Аспекти створення європейського освітнього простору досліджують Е. Барблан, М. Вандер-Венде, М. Квіск, Р. Проді, К. Таух, Г. Хауг та ін. Проблеми та перспективи інтеграції України в освітній простір європейських країн, переваги та ризики, пов'язані з реформуванням вищої освіти, вивчаються у працях вітчизняних науковців. Зокрема, аспекти національної ідентифікації у контексті глобалізаційних процесів аналізують В. Бондар, О. Вишневський, О. Дем'янчук, К. Корсак, В. Кремень; науково-методичного забезпечення навчального процесу — А. Алексюк, В. Бурак, В. Грубінко, Т. Козак [6]. Проблемою досвіду запровадження модульно-рейтенгової системи на факультеті землевпорядкування НУБіП України на прикладі дисципліни "Геодезія", займаються науковці Б. Новак, О. Жук [7].

Мета та завдання дослідження. У цій статті ми робимо спробу дати загальну характеристику кредитно-модульної системи навчання (КМС), проаналізувати положення "Про кредитно-модульну систему", враховуючи вимоги цієї системи, виявити її позитивні та негативні сторони.

Виклад основного матеріалу. Процеси європейської інтеграції охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності, чільне місце серед яких займає освіта. Приєднання України до Болонського процесу передбачає створення національної системи вищої освіти, зорієнтованої на загальноєвропейські рекомендації до учасників "Європи знань". Наша країна належить до держав із високим науковим рівнем, має вагомий теоретичний та практичний досвід у різних сферах життєдіяльності, тому важливо створити такі умови, які б забезпечували не лише нарощення цього потенціалу, а й сприяли привабливості української вищої освіти для іноземних абітурієнтів.

Суть Болонського процесу полягає у зорієнтованому на майбутнє формуванні загальноєвропейської системи вищої освіти, названої Зоною європейської вищої освіти, яка ґрунтується на спільності фундаментальних принципів функціонування. Хоча слід констатувати, що в Західній Європі сьогодні відсутній єдиний освітній простір, який би об'єднував усі країни. У рамках Болонського процесу відбулося багато різнорівневих зустрічей, робочих нарад, конференцій тощо.

Пропозиції, розглянуті та виконувані в рамках Болонського процесу, зводяться в основному до таких ключових позицій [2]:

- введення двоциклового навчання. Фактично пропонується ввести два цикли навчання: перший — до одержання першого академічного ступеня і другий — після його одержання. При цьому тривалість навчання на першому циклі має бути не менше

трьох і не більше шести років. Навчання упродовж другого циклу може передбачати отримання ступеня магістра (через один — два роки навчання після одержання першого ступеня) або докторського ступеня (за умови загальної тривалості навчання сім — вісім років);

- запровадження кредитної системи. Пропонується запровадити в усіх національних системах освіти систему обліку трудомісткості навчальної роботи в кредитах. За основу пропонується прийняти ECTS (Європейська система трансферу кредитів), зробивши її нагромаджувальною системою, здатною працювати у рамках концепції "навчання упродовж усього життя";
- контроль якості освіти. Передбачається організація акредитаційних агентств, незалежних від національних урядів і міжнародних організацій. Оцінка ґрунтуватиметься не на тривалості або змісті навчання, а на тих знаннях, уміннях і навичках, які отримали випускники. Одночасно будуть встановлені стандарти транснаціональної освіти;
- розширення мобільності. На основі виконання попередніх пунктів передбачається істотний розвиток мобільності студентів. Окрім того, ставиться питання про розширення мобільності викладацького та іншого персоналу для взаємного збагачення європейським досвідом. Передбачається зміна національних законодавчих актів у сфері працевлаштування іноземців;
- забезпечення працевлаштування випускників. Одним із важливих положень Болонського процесу є орієнтація вищих навчальних закладів на кінцевий результат: знання й уміння випускників потрібно застосовувати та практично використовувати на користь усієї Європи. Усі академічні ступені та інші кваліфікації мають бути затребувані європейським ринком праці, а професійне визнання кваліфікацій має бути спрощене. Для забезпечення визнання кваліфікацій планується повсюдне використання Додатка до диплома, рекомендованого ЮНЕСКО;
- забезпечення привабливості європейської системи освіти. Одним із головних завдань, що має бути вирішене в рамках Болонського процесу, є залучення до Європи більшої кількості студентів з інших регіонів світу. Вважається, що введення загальноєвропейської системи гарантії якості освіти, кредитної нагромаджувальної системи, легко доступних кваліфікацій тощо сприятиме підвищенню інтересу європейських та інших громадян до вищої освіти.

Основна мета інтеграційних процесів у сфері науки та освіти — максимальне використання й зміцнення інтелектуального, культурного, соціального, наукового та технологічного потенціалу суспільства. Формується інноваційна парадигма вищої освіти, спрямована не на здобуття суми знань, а на формування вміння навчатися. Це вміння людина має реалізувати протягом усього життя.

Завдання сучасної освіти — розвинути нелінійний тип мислення, підготувати випускника до прийняття ефективних рішень. Реалізація освітньої інноватики базується на пере-

ході від монологу до діалогу; від пасивного засвоєння до активного пошуку із застосуванням інформаційних технологій.

Основним засобом сприяння мобільності студентів у європейському просторі вищої освіти стає Європейська система трансферу кредитів — ECTS (European Credit Transfer System). Вона сприяє полегшенню визначення навчальних досягнень студентів закладами освіти через використання загальнозрозумілої системи оцінювання — кредити й оцінки — і базується на трьох ключових елементах:

- інформаційний пакет — інформація стосовно навчальних програм та умов навчання студентів;
- навчальний контракт — взаємна угода між навчальними закладами-партнерами і студентом;
- перелік оцінок дисциплін та їхніх обсягів із застосуванням кредитів ECTS для визначення навчального навантаження студента. Кредити відображають обсяг роботи, якої вимагає кожен елемент навчального плану відносно загальної кількості роботи, необхідної для завершення повного року академічного навчання, тобто лекції, практичні заняття, семінари, консультації, самостійна робота (у бібліотеці чи вдома), екзамени та інші види діяльності, пов'язані з оцінюванням.

Основний зміст кредитно-модульної системи навчання передбачає запровадження єдиного кредиту як одиниці обсягу та вимірювання результатів навчання студента, числової міри повного навчального навантаження студента з конкретної дисципліни (згідно наказу МОН України 1 кредит становить 36 годин); поділ програмового матеріалу дисципліни на модулі й перевірку якості засвоєння теоретичного і практичного матеріалу кожного модуля; контроль якості підготовки студентів до кожного практичного, лабораторного, семінарського заняття, врахування оцінок за всі види робіт студентів; використання рейтингової системи оцінювання як ширшої та гнучкішої шкали порівняно з традиційною методикою; застосування нових технологій навчання та методів контролю якості знань (тести, комп'ютерні методи тощо).

Кредитно-модульна система організації навчального процесу потребує дотримання таких принципів (Я. Боллобаш) [1, 3]:

- принцип порівняльної трудомісткості кредитів, який полягає в досягненні кожним студентом встановлених ECTS норм, що забезпечують його академічну мобільність, державне і міжнародне визнання результатів освіти на конкретних етапах виконання ним індивідуального навчального плану;
- принцип предметності, що передбачає декомпозицію змісту освіти й навчання на єдині та відносно самостійні за навчальним навантаженням студентів частини, які забезпечують: а) на рівні індивідуального навчального плану — набір (акумування) заданої трудомісткості кількості кредитів, які відповідають розрахунковій нормі виконання студентом навчального навантаження в умовах кредитно-модульної організації навчального процесу; на рівні вивчення навчальної дисципліни — набір (акумування) заданої для певної дисципліни кількості кредитів, що передбачають виконання необхідних видів діяльності за програмою вивчення навчальної дисципліни;
- принцип модульності, що визначає підхід до організації оволодіння студентом змістовими модулями і виявляється через специфічну для модульного навчання організацію методів і прийомів навчально-виховних заходів, основним змістом яких є активна самостійно-творча пізнавальна діяльність студента;

- принцип методичного консультування, який полягає в науковому та інформаційному забезпеченні діяльності учасників освітнього проекту;
- принцип організаційної динамічності, що передбачає забезпечення можливості змінити зміст навчання з урахуванням динаміки соціального замовлення і потреб ринку праці;
- принцип гнучкості та партнерства, який полягає в такій побудові системи освіти, щоб зміст навчання й шляхи досягнення цілей освіти та професійної підготовки відповідали індивідуальним можливостям і потребам студента;
- принцип пріоритетності змістової та організаційної самостійності та зворотного зв'язку, який передбачає створення умов організації навчання, що вимірюється та оцінюється результатами самостійної пізнавальної діяльності студентів;
- принцип науковості та прогностичності, що полягає в побудові (встановленні) стійких зв'язків змісту освіти з науковими дослідженнями;
- принцип технологічності та інноваційності, який передбачає використання ефективних педагогічних та інформаційних технологій, що сприяє якісній підготовці фахівців з вищою освітою та входженню в єдиний інформаційний і освітній простір;
- принцип усвідомленої перспективи, що полягає в забезпеченні умов для глибокого розуміння студентом цілей освіти та професійної підготовки, а також можливості їхнього успішного досягнення;
- принцип діагностичності, який сприяє забезпеченню об'єктивного оцінювання рівня досягнення та ефективності цілей освіти і професійної підготовки.

Система ECTS базується на оцінюванні всіх видів роботи студента, необхідних для досягнення цілей, зазначених у навчальній програмі: відвідування лекцій, підготовка і участь у семінарах і практичних заняттях, самостійна робота, складання іспитів (чому значною мірою допомагає бібліотека вищого навчального закладу, виховання у студентів вміння сповна використовувати її можливості — одне з головних завдань як викладачів, так і самих співробітників книгозбірні), проходження стажування, підготовка та захист дипломних робіт тощо.

ECTS була розроблена в 1989 р. у рамках програми ERASMUS, яка нині є частиною програми SOCRATES, у формі пілотного п'ятирічного проекту, в якому брали участь 145 європейських вищих навчальних закладів. У подальшому практика ECTS була рекомендована до широкого використання вищими навчальними закладами Конференції Ради Європи "Forum Conference of the Higher Education and Research Committee", Конвенцією Ради Європи ЮНЕСКО з визнання кваліфікацій у вищій освіті в європейському регіоні і підтримані низкою міжнародних професійних неурядових організацій, зокрема Європейською асоціацією міжнародної освіти (European Association of International Education), до якої входять представники більше 50 держав [6].

Успішність навчання студента визначається за оцінювальною шкалою ECTS, яка ранжирує майбутніх фахівців на статистичній основі. Розподіл оцінок між тими, які отримали за курс оцінку вище незадовільної, є таким: А — кращі 10 %; В — наступні за ними 25 %; С — наступні за ними 30 %; D — наступні за ними 25 %; E — наступні за ними 10 %.

Студенти, які не склали екзамена, отримують оцінки FX і F. Між ними існує різниця, яка полягає в тому, що FX означає — "не виконав якусь частину роботи, необхідну для здобуття оцінки вище незадовільної", а F — "не виконав усю необхідну роботу" [6].

На виконання вимог Болонської декларації наказом Міністерства освіти і науки України № 48 від 23. 01. 2004 р. було затверджено Тимчасове положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців, розділом 7 якого, зокрема, визначені основні підходи до оцінювання знань студентів та зазначена шкала переведення оцінок [8]. Контроль успішності студента здійснюється з використанням методів і засобів, що визначаються вищим навчальним закладом; академічні успіхи — за допомогою системи оцінювання, яка використовується у вищому навчальному закладі, реєструється прийнятим тут чином з обов'язковим переведенням оцінок до національної шкали та шкали ECTS.

Модульно-рейтингова система уможливіло здійснення поточного та підсумкового контролю, оцінювання рівня знань та вмінь студентів у навчальному процесі. Враховуючи те, що 50 % від загальної кількості годин відводиться на індивідуальну та самостійну роботу, вони мають ще під час навчання у школі отримати вміння працювати самостійно, аналізувати і систематизувати матеріал. Узагалі, студент повинен свідомо розуміти мету свого перебування у вищому навчальному закладі, і якщо ця мета — отримати якісні знання і в подальшому, застосовуючи їх, зайняти гідне місце у суспільстві, він буде працювати для досягнення своєї мети.

Як зазначають І. Каленюк та К. Корсак, "Рейтингова система оцінювання подобається студентам. Навіть у неповному вигляді, в якому зараз застосовується, вона має переваги над традиційним контролем"[5]. Це такі переваги:

- вона об'єктивніша, оскільки базується не на кількох оцінках (чи навіть одній), одержаних за різні теми у результаті виконання різних видів робіт, а на оцінюванні всіх видів робіт з усіх розділів курсу протягом тривалого часу, скажімо, семестру;
- рейтинг є точнішим методом контролю та оцінки знань;
- рейтингова система більшою мірою спирається на свідому співпрацю педагога й студента, причому останній, знаючи результат, якого треба досягти, і свій поточний рейтинг зможе правильно розподілити власні сили. Підкреслимо, що чіткий облік тут необхідний, проте й помилитися неможливо, бо все відбувається публічно й за участю самих студентів, отже, кожен із них веде свою "бухгалтерію", а групова рейтингова таблиця завжди доступна для ознайомлення;
- ця система стимулює свідому самостійну роботу студента, навчає плановності в роботі, умінню раціонально використовувати час, зіставляти бажані результати з необхідними зусиллями.
- рейтингова система розвиває самооцінку студентів, уміння оцінювати власні можливості, порівнювати себе з іншими, фіксувати свій поступ у пізнанні чи відсутність такого;
- вона органічно поєднує різні види робіт з курсу і готує студента до виконання самостійних творчих робіт, у тому числі дипломної.

Модульну технологію характеризують певні ознаки, які відрізняють її від традиційної [9]: сформульовані цілі діяльності, які доводяться студентам перед початком навчання; зміст навчання подається у формі модулів, які мають гнучку структуру і пристосовані до індивідуального вивчення; процес навчання передбачає використання різноманітних методів і форм залежно від одиниці його змісту, цілей, засобів; контроль діяльності студентів здійснюється у процесі вивчення модуля і по його закінченні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Впровадження кредитно-модульної системи є необхідною,

але недостатньою умовою приєднання української системи освіти до загальноєвропейської. Без реального підвищення якості навчання, спрямованості на підготовку конкурентноздатних фахівців для вітчизняного, європейського та світового ринку праці, без продуманої політики щодо науково-педагогічних кадрів неможливо досягти мети, передбаченої Болонським процесом.

Запровадження цієї системи пов'язане з низкою загальних проблем. Однією з них є суттєве скорочення аудиторного навантаження за рахунок збільшення часу самостійної підготовки. При КМС студенти, які мають навички самостійної роботи і високу мотивацію до навчання, просуваються у процесі здобуття знань значно швидше, ніж ті, які звикли бути пасивними учасниками навчального процесу. Крім цього, студенти не готові до самостійного опрацювання теоретичного матеріалу, не знають, як систематизувати набуті знання. Не всі навчально-методичні комплекси дисциплін підготовлені відповідно до вимог КМС, що створює труднощі в роботі викладачів і студентів.

Автори планують проаналізувати і доопрацювати відповідно до вимог КМС навчально-методичний комплекс з дисципліни "Земельний кадастр" яка викладається в НУБіП України для студентів ОКР "Бакалавр" спеціальності "Землепорядкування та кадастр" і впровадити її в навчальний процес факультету землепорядкування.

Частина викладачів не використовує всі переваги КМС, оскільки не володіють практичними навичками її застосування. Автори вважають за потрібне провести семінари, курси для викладачів з питань використання КМС.

Список використаної літератури

1. *Болобаш Я. Я.* Тимчасове положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців / Я. Я. Болобаш // Освіта. — 2004. — № 8.
2. *Вища освіта України і Болонський процес : навч.-метод. посіб. / за ред. В. Г. Кременя.* — К. : [б. в.] : Тернопіль : Богдан, 2004. — 368 с.
3. *Жалдак Л. М.* Досвід, проблеми та перспективи України в реалізації ідеї Болонської конвенції / Л. М. Жалдак // Досвід та проблеми країн Європи (Великобританії, Німеччини, Франції, Іспанії, України) з реалізації ідеї Болонської конвенції : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Біла Церква, 1 черв. 2006 р. — Частина 2. — Біла Церква. — С. 135—139.
4. *Інформаційний пакет ECTS 2007—2008 рр. / Національна академія державного управління при Президентові України.* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : (<http://www.academy.gov.ua/doc/ECTS.doc>). — Назва з екрану.
5. *Каленюк І.* Рух Європи до суспільства знань. Болонський процес і Україна / І. Каленюк, К. Корсак // Вища освіта України. — 2004. — № 3. — С. 22—23.
6. *Козак Т. М.* Організаційно-педагогічні засади впровадження кредитно-модульної системи підготовки фахівців у вищих навчальних закладах III і IV рівня акредитації : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Т. М. Козак. — ЖДУ ім. І. Франка. — Житомир, 2007. — 19 с.
7. *Новак Б. І.* Досвід запровадження модульно-рейтингової системи на факультеті землепорядкування / Б. І. Новак, О. П. Жук // Наук. вісн. — 2005. — № 88. — С. 140—149.
8. *Тимчасове положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців.* Затверджено наказом МОН України від 23. 01. 2004 р. № 48. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.mon.gov.ua/education/higher/ed_pr.doc. — Назва з екрану.
9. *Фіцула М. М.* Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М. М. Фіцула. — К. : Академвидав, 2006. — 352 с.

*Леся Маценко,
кандидат педагогічних наук, доцент*

*Тетяна Павленко,
студентка магістратури Національного університету
біоресурсів і природокористування України*